

JAARVERSLAG 2008 ERFGOEDHUIS ZUID-HOLLAND

voor Provincie Zuid-Holland

Jaar van veranderingen

Het jaar 2008 werd gekenmerkt door veranderingen die de PZH ten aanzien van EGH vanaf 2009 wil gaan doorvoeren: beëindiging subsidie Museumconsulentschap en Monumentenwacht. Dat vergde veel inzet van bestuur en personeel. EGH bracht zijn Meerjarenplan 2009-2012 'Erfgoed: kapitaal van Zuid-Holland' uit.

Opzet

Dit Jaarverslag 2008 is onderlegger van de Boekjaarbegroting en Activiteitenplan 2008 en volgt grotendeels de nummering daarvan. Bij elk hoofdstuk zijn de betreffende begrotingsbedragen weergegeven. In bijlagen zijn kengetallen opgenomen.

Themajaar 2008 Landgoederen en Buitenplaatsen

EGH gaf invulling aan het provinciaal Themajaar 'Landgoederen en buitenplaatsen' door onder meer:

- aandacht op de website www.geschiedenisvanzuidholland.nl en www.erfgoedhuis-zh.nl
- een reizende expositie
- (digitale) folder daarbij
- inrichting samen met Pro Biblio van een bibliobus
- een speciale publicatie in twee talen
- ondersteuning digitalisering archiefmateriaal Kasteel Duivenvoorde
- het lesproject 'Buitenplaatsen'
- workshop Landgoedbiotoop
- (voorbereidende bijeenkomst Themajaar 2009)
- de Dag van de Canon op 25 juni

01 EGH/INTERSECTORAAL (PR, ARBO, INTERDISCIPLINAIRE PROJECTEN, FACILITEITEN)

01.0 Begroting 2008

Uitgaven	€ 660.900
Inkomsten	€ 712.200

01.1 EGH-algemeen

Er werd stevig ingezet op externe communicatie en marketing. De *Ronde van Zuid-Holland* (bezoek door directeur en medewerker PR aan alle Zuid-Hollandse gemeentebesturen) werd voortgezet: 39 gemeenten werden bezocht. De bezoeken leverden vaak nieuwe werkzaamheden op. Veel tijd werd besteed aan het onderhouden van contacten door de directeur met gedeputeerde en provinciale staten.

01.2/1.4 Externe communicatie, publicaties, website

Overzicht externe bijeenkomsten (zie ook bij afdelingen)

- bezoeken aan gemeenten in Zuid-Holland Zuid (directeur en medewerker PR) in het kader van *Ronde van Zuid-Holland* (heel 2008)
- presentatie reizende expositie "Landgoederen en Buitenplaatsen in Zuid-Holland" op 12 april, Kasteel Keukenhof
- slotpresentatie van de netwerkaanpak veiligheidszorg Rotterdam-Rijnmond, in Schiedam (maart 2008)
- opening reizende expositie in Bibliobus door CdK op 18 juni
- presentatie cultuurtoeristische gidsen 'Landgoederen en Buitenplaatsen' Kasteel Duivenvoorde (juni)

- studiedag OPEN en Erfgoed Nederland over cultuurparticipatie 23 april 2008
- aanbidding aan Gemeente Gouda van historische borden met informatie over de schepen in de Museumhaven van Gouda (mei 2008)
- eerste erfgoedles voor kleuters: in samenwerking met Streekmuseum Reeuwijk en basisschool uit Zwammerdam (mei 2008)
- ondertekening collectieve overeenkomst Erfgoedspoor Brielle door scholen, gemeente en erfgoedinstellingen (mei 2008)
- informatiemiddag over Nederland Cultuurlandschap (voorjaar 2008)
- afsluiting project *Agrarisch Erfgoed Groene Hart* (juni 2008)
- project *De Ontdekking*, cultuureducatie in de directe omgeving van scholen (18 juni 2008)
- organisatie van *De Dag van de Cultuureducatie*, aftrap voor de Canon in het onderwijs, in Kasteel Keukenhof. Op deze dag werd ook het lespakket 'Buitenplaatsen' (één van de canonvensters) gepresenteerd (25 juni 2008)
- werkbezoeken aan EGH van studenten van Erasmus Universiteit R'dam (juni 2008)
- *Weekend van de Archeologie*, waar Erfgoedhuis aanwezig was met educatieve projecten en informatie stand (juni 2008)
- start opnames voor de documentaireserie over Varend Erfgoed (zomer 2008)
- televisieopname voor het programma *Tussen Cor en Kaandorp* voor TV West en TV Rijnmond, waar een middelbare school in Schiedam onder leiding van EGH-monumentenwachters de grote kerk van Schiedam inspecteerde (juli – oktober 2008)
- werkbezoek van Provinciale Staten aan twee musea (Rijswijks museum en Timmerwerf De Lier, augustus 2008)
- living history: Willem van Oranje op school (start aug. 2008)
- *Open Monumentendag*, 13 september 2008, met rondleidingen en presentaties van EGH op de eigen locatie
- slotmanifestatie *Culted*, in samenwerking met Kunstgebouw in de Lijmfabriek Delft (november 2008)
- *Verleden van Nederland in Zuid-Holland*, campagne van september tot en met december met tal van activiteiten
- 'Hollanddag' Hooglandse Kerk Leiden (november)
- uitreiking Erfgoedspoorbokaal voor VO aan het archief in Schiedam en voor het BO aan het streekmuseum voor de Hoeksche Waard (november 2008)
- verlichte Boerderijenroute in Midden Delfland (november 2008)
- ondersteuning van jaardag van de Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerken in Nederland (december 2008)

Lezingen/presentaties

De directeur verzorgde 15 externe presentaties en lezingen over EGH en vertegenwoordigde het EGH bij talrijke externe gelegenheden.

Publicaties

- digitale nieuwsbrieven van *EGH concern* en de afdelingen *Monumentenwacht, Provinciaal Historisch Centrum, Provinciaal Steunpunt Monumentenzorg en Archeologie, Museumconsulentschap en afdeling Erfgoededucatie (BO en VO)*.
- cursusboekjes voorjaar 2008 en najaar 2008
- jaarverslag 2007 (*Mooi! 2007*)
- folder *Landgoederen en Buitenplaatsen*, 2008.
- meertalige uitgave over *Landgoederen en Buitenplaatsen in Zuid-Holland*, 2008
- meertalige uitgave over *Molens in ZH*, 2008
- Handreiking *Religieus Erfgoed*, 2008
- *Op zoek naar Religieus Erfgoed*, 2008
- *Oral History*, tweede druk, 2008
- *Erfgoed: kapitaal van Zuid-Holland*, Meerjarenbeleidsplan 2009-2012 in volledige versie en in samenvatting
- erfgoedagenda 2009

Website, digitaal beeldarchief e.d.

De portalwebsite van EGH werd verder uitgebouwd, met meer differentiatie van de digitale nieuwsbriefservices en de mogelijkheid om als klantgroep van Erfgoedhuis beveiligde pagina's te zien. Ook werden pagina's ingeruimd voor publiekstrekkingen zoals de cultuurhistorische themajaren. De reële bezoekcijfers werden in 2008 geanalyseerd volgens een extern bezoekprogramma, waardoor de bezoekerscijfers nog beter gefilterd zijn. Het aantal unieke (en gefilterde) bezoekers per maand van de EGH-site kwam daardoor op 7.676 per maand en 60.319 in totaal.

Voortdurend werd de site gelinkt aan andere sites en in zoekmachines werd www.erfgoedhuis-zh.nl proactief opgenomen. EGH verzorgde ook de websites of – pagina's van enkele partners (Vereniging van Musea in Zuid-Holland, Kring van Zuid-Hollandse Archivarissen, Boerderijstichting Zuid-Holland, Stichting Geschiedschrijving Holland). Het digitale advertentieprogramma voor naamsbekendheid via websites werd bijgehouden en uitgebreid door middel van een zoekscanprogramma (o.a. via Google Analytics).

Het aantal digitale nieuwsbrieven werd uitgebreid. Dit resulteerde in nieuwe sitebezoekers en een stijging van verkoop van producten uit de webwinkel.

Twee websites ten behoeve van de afdeling Erfgoededucatie werden van de nodige updates voorzien: *Molens4U* inclusief CMS en lay-out, en *Cultuurmenu*. Voor de overige websites zie elders in dit verslag.

Onder verantwoordelijkheid van de medewerker PR werd een nieuw digitaal beeldarchief ingericht. Dit archief voorziet opslag en gebruik van EGH-afbeeldingen voor eigen gebruik en bevatte in 2008 18.000 items.

Diversen

Het lukte niet voor een derde editie van de Museumgids Zuid-Holland financiers te vinden. Samen met de Walburg Pers en de Vereniging van Musea in Zuid-Holland werd besloten eenmalig een andersoortige publicatie over musea te produceren in 2009.

De interne personeelskrant *Buizenpost* en de interne knipselkrant werden geregeld verzorgd.

01.3 Automatisering

De voorgenomen vervanging van het Customer Relation System kon niet gerealiseerd worden en werd uitgesteld naar 2009. Dit lag grotendeels aan ontwikkelingen bij de gecontracteerde leverancier.

01.5 Coördinatie Deskundigheidsbevordering

Het Erfgoedhuis verzorgde 24 cursussen en studiedagen voor professionals en vrijwilligers in het erfgoedveld. Er was veel aandacht voor archeologie voor beginners en gevorderden, publiekaspecten van musea, basiscursussen voor erfgoedbeheerders, website-workshops en geschiedbeoefening. De bezettingsgraad was over de gehele linie 68%.

01.6/1.7 ARBO/Human Resources

De voorbereiding voor de matrix organisatie zoals EGH die op termijn voor ogen heeft kostten tijd en energie, ook bijvoorbeeld voor het daaruit voortvloeiende samengaan van het Museumconsulentschap met het Provinciaal Historisch Centrum. Ook werden personeelsbijeenkomsten gehouden.

In 2008 vertrokken enkele monumentenwachters naar nieuwe betrekkingen. Er werd een intensive wervingsactie voor nieuwe wachters ingezet.

Het ziekteverzuim steeg als gevolg van enkele langdurig zieken.

Er werd toegezien op handhaving van de regels met betrekking tot arbeidsomstandigheden, in het bijzonder bij de Monumentenwacht.

De BHV samenwerking met andere bewoners van OD 116 werd opgestart.

Er vonden diverse vormen van bijscholing van personeel plaats, onder meer door trainingen van Monumentenwacht Nederland en cursussen voor consulenten.

01.8 Interdisciplinair project 'Museumgids Zuid-Holland'

Zie onder hoofdstuk 04.6

01.9 Interdisciplinair project 'Landgoederen en buitenplaatsen'

Zie onder de hoofdstukken 03.6a en 05.8

01.10 Interdisciplinair project 'Thuis in Zuid-Holland'

Twee jaar geleden is analoog aan het project *Thuis in Rotterdam* het omvangrijke project *Thuis in Zuid-Holland* opgezet.

In 2008 zijn alle voor het project in aanmerking komende culturele- en onderwijsinstellingen én gemeentelijke afdelingen inburgering en cultuur bezocht van de beoogde steden: Schiedam, Leiden, Dordrecht, Delft en Gouda (ongeveer 50). Tijdens de gesprekken werd het project toegelicht, de behoefte aan het project gepolst en werden de mogelijkheden van de culturele instelling geïnventariseerd, de eventuele kosten per instelling in kaart gebracht.

Per deelnemende stad was de situatie in 2008 als volgt.

Dordrecht

In Dordrecht werd het project met veel enthousiasme ontvangen. Zowel de Gemeente Dordrecht als docenten van het Da Vinci College zijn nauw betrokken geweest bij het opstellen van de lesbrieven door de culturele instellingen. De cursisten (van Da Vinci College, DWO en VIOZ) bezoeken de Grote Kerk, Erfgoedcentrum DIEP, Museum Simon van Gijn, Biesboschcentrum Dordrecht en de Openbare bibliotheek. De rondleiders hebben allen een gedegen training gehad van Sans Doute Présentations (betrokken bij moederproject Thuis in Rotterdam). De succesvolle pilot is achter de rug en de eerste 15 deelnemersbewijzen zijn tijdens een feestelijke bijeenkomst op 5 november aan de nieuwkomers uitgereikt door wethouder Hans Spigt en directeur EGH Andries Ponsteen.

Delft

Hier zijn in 2008 de lesbrieven, met actieve medewerking van docenten van het Mondriaancollege (ROC Mondriaan Regio Educatie), door de instellingen geschreven en samen met algemene informatie over het project tot de lesmap *Thuis in Delft* verwerkt. De instellingen die deel uitmaken van het project zijn: Museum het Prinsenhof, het stadsarchief, Museum Paul Tétar van Elven, de Nieuwe Kerk, VAK (Vrije Akademie Delft), DOK (Openbare Bibliotheek).

Schiedam

ROC Zadkine in Schiedam heeft de formule uit Rotterdam succesvol overgenomen. De instellingen die door de cursisten werden bezocht zijn: Stedelijk Museum Schiedam, Museummolen 'De gekroonde Brandersketel', het Nederlands Coöperatiemuseum, het gemeentearchief en bibliotheek de Waterweg, tevens maakt een stadswandeling onderdeel uit van het traject.

Gouda

De volgende instellingen werden bereid gevonden mee te doen: MuseumgoudA, Verzetsmuseum Zuid-Holland, Streekarchief Midden Holland, de Bibliotheek, Kunstencentrum de Werkschuit en Muziekschool Gouda (deze laatste twee instellingen gaan inmiddels samen verder onder de naam Kunstpuntgouda). De start wordt verwacht in 2009.

Leiden

In Leiden is door de grote hoeveelheid culturele instellingen, samenwerkingsverbanden etc. het project laat van de grond gekomen, maar ook daar zal het project doorgang vinden. Naast het Erfgoedhuis is JES Rijnland (Jeugd en Samenleving Rijnland) betrokken bij de opzet. ROC Leiden en de gemeente Leiden hebben in 2008 hun medewerking toegezegd en maken deel uit van het projectteam 'Thuis in Leiden'. Overige instellingen die bereid werden gevonden: het Regionaal archief Leiden, het Rijksmuseum voor Volkenkunde, Naturalis en de Hooglandse kerk.

01.11 Interdisciplinair project *Varend Erfgoed*

In 2008 liep het meerjarige project *Varend Erfgoed* ten einde.

Er werden adviezen op maat verstrekt aan beheerders van varend erfgoed en aan museumhavens.

Het varend erfgoedgedeelte van www.erfgoedhuis-zh.nl, ook te bereiken via www.varenalstoen.nl, werd uitgebreid met talrijke nieuwe elementen.

Ook is in 2008 een serie documentaires over varend erfgoed in Zuid-Holland ontwikkeld en geproduceerd, uit te zenden in de zomer van 2009 op regionale televisiezenders RTV West en RTV Rijnmond.

Verder werden er borden met informatie over historische schepen aan alle schepen in de Museumhaven van Gouda uitgereikt. Ook Delfshaven heeft een aantal van deze borden afgenomen.

0.1.12 Facilitering

Op het adres van het Erfgoedhuis zijn ook enkele partners gehuisvest. Voor de meeste fungeert EGH als postadres, aan een aantal worden betaalde faciliteiten geleverd:

- Vereniging van Musea in Zuid-Holland
- Kring van Zuid-Hollandse Archivarissen
- Boerderijstichting Zuid-Holland
- Stichting Geschiedschrijving Holland
- Stichting Oude Hollandse Kerken
- Restauratie Opleidingsprojecten Zuid West
- Nederlandse Vereniging van Archeologen
- Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerken in Nederland

02 EGH/MONUMENTENWACHT

02.0 Begroting 2008

Uitgaven	€ 1.142.000
Inkomsten	€ 1.132.000

02.1/02.2 Versterking preventieve monumentenzorg/Verhoging van aantal inspecties

Het aantal rendabele en onrendabele abonnees is in 2008 gestegen. Het aantal inspecties is gedaald t.o.v. 2007. Dit was het gevolg van inspecties van een aantal grote objecten, natuurlijk personeelsverloop, het feit dat vacatures moeilijk te vervullen blijken en een daling van het aantal declarabele uren per medewerker.

De efficiency bij inspecties van onrendabele objecten nam toe door verlaging van het aantal benodigde uren.

De werkzaamheden van de externe marketeer zijn beëindigd.

Bij zijn werkbezoeken aan gemeenten vraagt de directeur aandacht voor o.m. de diensten van de Monumentenwacht.

De gemeenten Goedereede en Leidschendam/Voorburg hebben hun inwoners een regeling aangeboden waarbij het abonnement en (een deel van) de inspectiekosten door de gemeente worden betaald. Bij Leidschendam/Voorburg kan het ook gaan om een quick scan onderhoudsbegroting.

In 2008 liep ook nog een soortgelijke regeling van de gemeente Oud-Beijerland.

02.3 (Digitale) service aan de abonnee

In 2008 zijn 2 digitale nieuwsbrieven verschenen. De website werd periodiek geactualiseerd. De technisch adviseur verstrekke geregeld telefonisch informatie en gaf advies over wet- en regelgeving (ca 45). Abonnees die dat wensten, kregen hun rapport ook digitaal (241 pdf-bestanden).

02.4 Database

Eind 2008 is de nieuwe rapportgenerator *Inspectio* geïnstalleerd. Twee medewerkers zijn als beheerder aangewezen. Het programma bleek op een enkel onderdeel onvoldoende getest te zijn; de conversie van de huidige Word-documenten leverde ook meer fouten dan verwacht. MWN is behulpzaam bij de oplossing van de problemen.

02.5 Kwaliteitszorg

Procedures en werkprocessen zijn vastgelegd in het kader van het KDA-contract met Monumentenwacht Nederland. Alle rapportages werden gemaakt in het door MWN voorgeschreven format. Alle medewerkers volgden meerdere, door MWN aangeboden cursussen. Eén medewerker volgde de opleiding bij het KW1 College in Den Bosch. De nieuw aangetrokken technisch adviseur kon beginnen met gestructureerde werkplekbezoeken. Tijdens de werkoverleggen zijn diverse Arbo-onderwerpen aan de orde geweest.

02.6 Instandhoudingbeleid

Er zijn 3 quick scans uitgevoerd ten behoeve van de bepaling van de financieringsbehoefte voor restauratie/onderhoud (in het kader van NRF Restauratiewijzer). Dit aantal is lager dan NRF en MW hadden verwacht (ca 10).

Monumentenwacht heeft een bijdrage geleverd aan de NRF-cursus voor makelaars.

02.7 Betaalde diensten

Voor de Rijks Gebouwendienst zijn voor 17 panden meerjarenonderhoudsplannen gemaakt met behulp van de Invent- en Condor-programma's. In 2008 is met de RGD uitgebreid gesproken over het bestek van de vervolgoopdracht. Eind 2008 is op basis hiervan offerte uitgebracht en opdracht verkregen voor het maken van meerjarenonderhoudsplannen in 2009, met optie op verlenging van 3 jaar.

Met het Bisdom Rotterdam is een 2-jarige overeenkomst gesloten voor het doen van inspecties van ca 174 kerkelijke objecten en het maken van onderhoudsbegrotingen voor ca 160 objecten. De onderhoudsbegrotingen werden – mede op verzoek van het Bisdom - in onderaanneming voor EGH opgesteld door Bouwadvies Groot Holland, waardoor is verzekerd dat hierbij dezelfde systematiek en uitgangspunten worden gebruikt als bij het Bisdom Haarlem.

03 EGH/PROVINCIAAL STEUNPUNT MONUMENTENZORG EN ARCHEOLOGIE

03.0 Begroting 2008

Uitgaven	€ 287.900
Inkomsten	€ 273.100

03.1/03.2 Advies/ondersteuning gemeenten.

Archeologische monumentenzorg

Dankzij versterking van de archeologische capaciteit kon ook in 2008 ondersteuning op dit terrein aan gemeenten worden geboden. Daartoe werden in het verslagjaar vrijwel alle kleine en middelgrote Zuid-Hollandse gemeenten benaderd. Met een aantal gemeenten werd afgesproken dat het Steunpunt hen ondersteunt bij hun zelfstandige beleidsontwikkeling, door het geven van advies of second opinions. Andere gemeenten werden intensiever ondersteund, bijvoorbeeld door het opstellen van een Uitgangspuntennotitie of Beleidsnota Archeologie

Ook werd een brochure ontwikkeld *Archeologie ook onze zorg*, met hoofdlijnen van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg en andere informatie.

Het Steunpunt verspreidde ook de Toolkit Archeologie onder gemeenten.

Gebouwde en ruimtelijke monumentenzorg

Het steunpunt heeft gedurende 2008 vooral ingezet op het bieden van ondersteuning van gemeenten bij het ontwikkelen en implementeren van een zo breed mogelijk erfgoedbeleid. De 13 gemeenten in Zuid-Holland die nog geen monumenten- of erfgoedverordening en geen gemeentelijke adviescommissie hadden, zijn in het kader van de wettelijke verplichting per 1 januari 2009 allen benaderd, geïnformeerd en vervolgens actief begeleid zodat zij aan de wettelijke vereisten zouden

voldoen. Het betreft Boskoop, Cromstrijen, Dirksland, Korendijk, Krimpen aan den IJssel, Lansingerland, Leiderdorp, Oostflakkee, Papendrecht, Rozenburg, Spijkenisse, Vlist en Voorschoten. Ook gemeenten die al wel aan de vereisten voldeden werden actief benaderd en geholpen om het erfgoedbeleid verder uit te bouwen en de gebouwde en ruimtelijke monumentenzorg meer op elkaar af te stemmen.

Op bestuurlijk niveau werden de mogelijkheden van het Steunpunt besproken met wethouders van de gemeenten Bodegraven, Boskoop, Lansingerland, Nieuwerkerk aan den IJssel en Reeuwijk.

03.3 Het Steunpunt als knooppunt

Samen met de RACM werd input aan het veld gegeven over onder meer: stelselwijzigingen, zoals de beperking van de ministeriële adviesplicht en de tijdelijke beleidsregel (Interim-beleid), de aanstaande wijzigingen van de Monumentenwet 1988 voor de rol van de gemeente als bevoegd gezag (ex art 11 MW) en de wijzigingen ten aanzien van het aanwijzingsbeleid. Ook de besteldiscussie Modernisering Monumentenzorg stond regelmatig op de agenda.

Met PZH vond drie keer afstemmingsoverleg plaats. Daarnaast participeerde het Steunpunt in het overleg van de provincie Zuid-Holland met gemeentelijke archeologen en in het overleg van de provincie Zuid-Holland met de RACM.

Het Steunpunt verstrekte in toenemende mate voorlichting aan werkgroepen van amateurarcheologen en historische verenigingen. Zij kunnen hun rol in het archeologiebestel daardoor beter vervullen.

03.4 Website en elektronische nieuwsbrieven

In 2008 werden (onder meer) gemeenten geïnformeerd over ontwikkelingen ten aanzien van het onroerende culturele erfgoed door drie digitale nieuwsbrieven monumentenzorg en cultuurlandschap en drie digitale nieuwsbrieven archeologie. Daarnaast werden actuele zaken onder de aandacht gebracht door middel van vier digitale nieuwsflitsen. De website van het Steunpunt werd geregeld van nieuwe content voorzien.

03.5 Studiedagen, cursussen, informatiebijeenkomsten

Beperking ministeriële adviesplicht / Interim-beleid

Advisering ten aanzien van vergunningen ex Monumentenwet aan B en W rust vanaf 2009 grotendeels op de schouders van gemeenten zelf. Om gemeenten hierop voor te bereiden zijn in samenwerking met de RACM door het Steunpunt drie regionale workshopbijeenkomsten georganiseerd in Delft, Gorinchem en Gouda.

Gemeenten als bevoegd gezag bij vergunningverlening ex art. 11 MW 1988

Vanaf 2009 zijn er geen uitzonderingsgevallen meer, waarin gemeenten geen bevoegd gezag in de zin van de Monumentenwet zijn. In Zuid-Holland waren er 13 gemeenten in die zin. Op 17 april werd een informatiebijeenkomst georganiseerd te Delft, waarin met hen besproken werd hoe zij aan de eisen die de wet stelt kunnen gaan voldoen. In het vervolgtraject werden zij actief begeleid door het Steunpunt.

Nederland Cultuurlandschap

Op 25 maart organiseerde het Steunpunt een informatiemiddag over cultuurlandschap. Presentaties werden verzorgd over rijksbeleid, provinciaal landschapsbeleid en over de relatie met de agrarische sector. De informatiemiddag werd bezocht door 17 deelnemers, waaronder gemeenten, maar ook waterschappen en cultuurhistorische organisaties.

The Making of a Working Relation

Op verzoek van het projectbureau Belvedere organiseerde het Steunpunt in samenwerking met het architectuurcentrum Aorta een dag voor steunpunten en architectuurcentra. Doelstelling van de dag was om nader kennis te maken met elkaar en de samenwerkingsmogelijkheden van steunpunten en architectuurcentra te verkennen. Dit is gedurende het ochtendprogramma gedaan aan de hand van het door Bureau Venhuizen ontwikkelde spel The Making of. Er waren 19 deelnemers.

Archeologie

Er werden vier cursusedagen archeologie voor gemeenteambtenaren georganiseerd. Twee waren afgestemd op verschillende niveaus bij de deelnemers: van gemeenteambtenaren die beginners zijn op dit terrein, tot en met gevorderden. Voor deze cursusedagen in het voorjaar 2008 werden twee syllabi samengesteld. Er waren ruim 20 deelnemers uit de gemeenten Alkemade, Delft, Lansingerland, Leiden, Leidschendam-Voorburg, Midden-Delfland, Noordwijk, Pijnacker-Nootdorp, Schiedam en Voorschoten.

Bouwen, ruimte en archeologie

In het najaar werden twee studiedagen besteed aan juridische en ruimtelijke ordening aspecten van archeologiebeleid. Voor deze cursus werd een syllabus samengesteld. De cursus werd in andere provincies overgenomen.

Er namen 29 cursisten deel, waarvan ambtenaren afkomstig uit de gemeenten Alkemade, Capelle aan den IJssel, Dordrecht, Katwijk, Korendijk, Leiden, Leidschendam-Voorburg, Liesveld, Maassluis, Midden-Delfland, Nieuwkoop, Noordwijk, Schiedam, Strijen, Voorschoten en Zederik

Archeologieweekende

Op 6, 7 en 8 juni vond voor de eerste maal in Zuid-Holland het landelijk *Archeologieweekende* plaats. Het evenement kwam tot stand door samenwerking van de SIKB en De Keukenhof. Het evenement richtte zich op het brede publiek, met de jeugd als aparte doelgroep. Het Steunpunt heeft in samenwerking met de afdeling Erfgoededucatie een informatiestand ingericht en bemand. Er werd actief informatie gegeven over archeologie en over de rol van de provinciale overheid en Erfgoedhuis Zuid-Holland in het beleidsveld.

Actualiteit en Ontwikkelingen

De cursus *Actualiteiten en Ontwikkelingen Zuid-Holland* werd samen met de RACM, het NRF en SEN in het kader van *Monumentenzorg in de Praktijk* georganiseerd op 30 oktober in de Paleiskerk te Den Haag. Het aantal deelnemers was 40 (waaronder gemeenteambtenaren monumentenzorg en archeologie uit 25 Zuid-Hollandse gemeenten).

Cultureel Erfgoed: een kennismaking

De coördinator verzorgde als docent een deel van de cursus *Cultureel Erfgoed: een kennismaking*. De cursus werd georganiseerd op 16 september in Gouda en is bedoeld voor beginnende gemeenteambtenaren monumentenzorg en archeologie. Het aantal deelnemers was 13.

03.6a Themajaren

Themajaar 2008

In het kader van het themajaar *Landgoederen en Buitenplaatsen* organiseerde het Steunpunt op 22 oktober een workshop over de zogenaamde landgoedbiotoop voor gemeenteambtenaren. In de middag werd een bezoek gebracht aan de landgoederenzone te Rijswijk die geheel in stedelijk gebied ligt. Het aantal deelnemers was 16, waaronder ambtenaren uit de gemeenten Leidschendam-Voorburg, Noordwijk, Rijswijk, Vlaardingen, Voorschoten en Wassenaar, alsmede vertegenwoordigers van de Provincie Zuid-Holland, de Stichting Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen en de monumentencommissie Westland.

Themajaar 2009

In voorbereiding op het provinciale themajaar 2009 *Limes en Fort Wierickerschans* organiseerde het Steunpunt in opdracht van de provincie Zuid-Holland op 22 oktober een bijeenkomst voor de gemeenten langs de Limes (Katwijk, Leiden, Leiderdorp, Zoeterwoude, Rijnwoude, Alphen aan den Rijn, Bodegraven/Reeuwijk), aangevuld met het voor de Romeinse periode belangrijke Leidschendam-Voorburg (Forum Hadriani). De bijeenkomst vond plaats in het Kruithuis van Fort Wierickerschans te Bodegraven. Doel was de gemeenten te informeren over het themajaar en te bewerkstelligen dat de gemeenten eigen activiteiten gaan ontwikkelen en/of aanhaken bij activiteiten die andere organisaties zullen ontwikkelen. Zeven van de negen gemeenten woonden de bijeenkomst bij.

03.6b Projecten

Agrarisch Erfgoed Groene Hart

In opdracht van de Stichting Groene Hart is de afgelopen jaren het project *Agrarisch Erfgoed Groene Hart* uitgevoerd. Doel van het project was eigenaren van agrarisch erfgoed via een quick scan te

helpen in het herbestemmingproces van cultuurhistorisch waardevolle agrarische objecten zonder functie. Lyanne de Laat fungeerde als projectleider. In totaal werden 12 adviestrajecten doorlopen en hebben 19 boerderijeigenaren een verkort advies ontvangen.

Op 5 juni vond de slotmanifestatie plaats op Hoogkraan en Bouwlust, twee monumentale boerderijcomplexen in de Achthovenerpolder te Leiderdorp. Tijdens de bijeenkomst overhandigde directeur Andries Ponsteen het eindrapport aan directeur-generaal ir. Anita Wouters van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Het systeem van de Historische Stad

Dit meerjarige project behelsde een onderzoek naar de werking van het op de Monumentenwet gebaseerde beschermingsinstrument: de van rijksweg beschermde stadgezichten. Het onderzoek werd verricht door Marcel van Winsen en Hugo van Velzen van Flexus AWC uit Rotterdam. De coördinator had zitting in de klankbordgroep. In samenwerking met de onderzoekers is de inhoudelijke en financiële eindrapportage opgesteld. Het onderzoeksproject is medio 2008 afgerond. Het resultaat zal zo mogelijk in boekvorm verschijnen.

Black Box

Het Steunpunt is - samen met Kunstgebouw - door de gemeente Leiderdorp gevraagd een haalbaarheidsstudie te verrichten naar het ontwikkelen van een project voor de regio Holland-Rijnland om het archeologische bodemarchief beleefbaar te maken. Deze werd onder de titel Black Box opgeleverd.

03.7 Betaalde dienstverlening

Binnenmaas

In opdracht van de gemeente Binnenmaas werd een beleidsnota cultureel erfgoed opgesteld. De beleidsnota is najaar 2008 ter visie gelegd en zal begin 2009 door de gemeenteraad worden vastgesteld.

Brielle

In opdracht van de gemeente Brielle werd een quick scan verricht naar de belevingswaarde van Brielle vesting. Het onderzoek vond plaats eind 2007. De quick scan is opgeleverd in februari 2008. Eveneens werd bouwhistorisch onderzoek verricht naar twee rijksmonumenten aan de Voorstraat. Het eerste resultaat is een bouwhistorische verkenning die in 2009 verder zal worden uitgewerkt. De Monumentenwacht van het EGH heeft een bouwkundige inspectie van de panden verricht.

Duinwaterbedrijf Zuid-Holland

Het boerderijcomplex Meijendel te Wassenaar is in bezit van het Duinwaterbedrijf Zuid-Holland. Het merendeel van de gebouwen en het boerderijcomplex zijn van rijksweg beschermd. In opdracht van het Duinwaterbedrijf Zuid-Holland is een bouwhistorische verkenning opgesteld aangezien de eigenaar de (functie van de) gebouwen wil aanpassen.

Noordwijk

De gemeente Noordwijk wil een gemeentelijke cultuurhistorische waardenkaart opstellen en heeft het Steunpunt gevraagd een quick scan in 2008 te verrichten. De quick scan is bedoeld als onderlegger voor de kartering van de cultuurhistorische waarden.

Noordwijkerhout

Het Steunpunt heeft in 2008 van Noordwijkerhout de opdracht gekregen om een beleidsnota en bijbehorende verordeningen op te stellen ten behoeve van de bijstelling van het gemeentelijke monumentenbeleid. Daarnaast heeft het Steunpunt redengevende omschrijvingen opgesteld voor 27 objecten die de gemeente voornemens was aan te wijzen als gemeentelijk monument. Eind 2008 is de beleidsnota ter visie gelegd.

Restauratie Opleidingsprojecten Zuid West (ROP ZW)

Op verzoek van de landelijke organisatie Restauratie Opleidingsproject heeft het Steunpunt het ROP Zuid West, dat bij het Erfgoedhuis is ondergebracht, begeleid. De coördinator is lid van de Stuurgroep ROP Zuid West en adviseur van het bestuur van de stichting en woonde in die hoedanigheid de stuurgroepvergaderingen (vier maal) en bestuursvergaderingen (twee maal) bij.

Nederlandse Vereniging van Archeologen (NVvA)

De Nederlandse Vereniging van Archeologen is gehuisvest in het Erfgoedhuis Zuid-Holland.

De coördinator is contactpersoon voor de vereniging en droeg zorg voor de goede facilitaire dienstverlening van het Erfgoedhuis Zuid-Holland aan de vereniging.

03.8 Samenwerking met Stichting Landschapsbeheer ZH

Al geruime tijd wordt op velerlei manieren door het Steunpunt samengewerkt met de *Stichting Landschapsbeheer Zuid-Holland*. Laatstgenoemde organisatie werkt in een aantal regio's aan de inventarisatie van structuren en elementen in het landschap die van cultuurhistorische waarde zijn. Hierbij wordt nauw samengewerkt met deskundigen uit de regio's die begeleid worden door stuurgroepen. Gedurende 2008 heeft het Steunpunt zitting gehad in de stuurgroepen van de regio's: Hoeksche Waard, Goeree-Overflakkee, Voorne-Putten, IJsselmonde en het Eiland van Dordt.

03.9 Religieus Erfgoed

2008 Jaar van het religieus erfgoed

2008 Was het landelijk themajaar van het Religieus Erfgoed. De Provincie Zuid-Holland nam echter niet deel, waardoor er in Zuid-Holland relatief weinig activiteiten plaatsvonden.

Het Steunpunt fungeerde in Zuid-Holland als aanspreekpunt en vraagbaak voor het themajaar en heeft de activiteitenagenda op de landelijke website verzorgd.

Platform Religieus Erfgoed

Samen met enkele statenleden en kerkelijke partijen werd het initiatief genomen om een provinciaal Platform RE bij EGH te stichten. Het Platform zou moeten komen tot een aantal plannen voor provinciale activiteiten. Uitgangspunt is een brede benadering: zoveel mogelijk geloofsgemeenschappen moeten binnen het Platform aanwezig zijn. EGH faciliteerde bijeenkomsten op 7 november en 4 december. Er werd een eerste voorstel voor startactiviteiten in 2009 ontwikkeld.

04.0 EGH/MUSEUMCONSULENTSCHAP

04.0 Begroting 2008

Uitgaven	€ 269.500
Inkomsten	€ 246.500

In 2008 functioneerde het Museumconsulentschap voor het laatst als zodanig. De PZH heeft de subsidiering van museumtaken per 1 januari 2009 beëindigd.

04.1/04.2 Museumconsulentschap voor kwaliteit en profilering musea Zuid-Holland/ondersteuning

In 2008 werd specifiek aandacht geschonken aan veiligheidszorg en aan optimalisering van bestaande regionale initiatieven. EGH participeerde in *Museumpeil* dat twee keer verscheen, het voorjaarsnummer had als thema *Publieksonderzoek*, het najaarsnummer ging over *Kwaliteitszorg*.

Het Museumconsulentschap verzorgde vijf Nieuwsbrieven voor de Zuid-Hollandse musea.

De helpdesk werd goed bevraagd door de musea, zowel per telefoon als per email. In totaal werd er ongeveer 86 keer een beroep op gedaan, zie bijlage.

Ook de consultancy vond gretig aftrek: er werden verschillende adviezen *op de werkvloer* uitgebracht, namelijk 28 stuks, zie bijlage. Waar mogelijk of wenselijk werd daarbij samengewerkt met andere afdelingen, zoals bijvoorbeeld met de Monumentenwacht.

04.3 Deskundigheidsbevordering van museumprofessionals

In het verslagjaar zijn de volgende cursussen gegeven: *Omgaan met digitale fotocollecties*, *Schrijven van een museumbeleidsplan* en *Collectieregistratie in Adlib Museum*. De basiscursussen *Behoud en Beheer*, *Registratie & Documentatie* en *Museum en Publiek* werden opnieuw aangeboden. De cursus *Behoud van (moderne) schilderijen* in het Mauritshuis werd wegens succes herhaald. Daarnaast is er een informatiedag gehouden over SPECTRUM, het document op het gebied van collectiemanagement. De cursussen *PR en Communicatie* en *Museumwinkels* zijn beschreven bij PR en Marketing.

Ook is een in-company training gegeven aan het Nationaal Architectuur Instituut over collectiemanagement en dan m.n. over bruikleenprocedures.

Op 4 december heeft één van de museumconsulenten een lezing gehouden voor 50 studenten van de Reinwardt Academie in Amsterdam, onderwerp was inzicht te krijgen in de hoeveelheid aan koepelorganisaties voor musea in Nederland. Wie doet wat, wat zijn de verschillen en waar kan een student naar toe voor welke vragen.

04.4 Museumregistratie Zuid-Holland

In 2008 werden een aantal zogenaamde herijkingen gedaan: musea waarvan de vijf jaar oude registratie moest worden verlengd. Er werden 2 musea herijkt en 1 nieuw museum opgenomen in het register. Voor 5 musea is in 2008 de procedure voor herijking gestart. Deze zal in 2009 worden afgerond. Daarnaast hebben er door fusie of andere oorzaken enkele musea hun oude registratie niet verlengd, waardoor er in het totaal minder musea uit Zuid-Holland in het Museumregister zijn opgenomen. Het aantal geregistreerde musea in Zuid-Holland lag per 2008 dan ook op 60.

04.5 Uitbreiding en onderhoud van databank MusIP

Op 29 januari 2008 is het rapport, *Schatkamers. De collecties van Zuid-Hollandse musea geïnventariseerd*, gepresenteerd in het Belasting- en Douane Museum te Rotterdam. Tevens zijn enkele lezingen gehouden tijdens deze bijeenkomst.

De MusIP-gegevens zijn in 2008 ook opgenomen in de portal, www.collectiewijzer.nl.

04.6 Museumgids Zuid-Holland derde editie/museumboek

De derde editie van de Museumgids Zuid-Holland kon in 2008 helaas niet worden uitgebracht. De PZH wilde niet langer financieel bijdragen, waardoor Algemeen Dagblad en EGH genoodzaakt waren andere sponsors te zoeken. Dit is niet gelukt. In overleg met de Walburg Pers werd besloten de mogelijkheden van een boek over het Zuid-Hollandse museumbestel te onderzoeken.

04.7 Project 'Thuis in Zuid-Holland'

Zie onder Intersectoraal.

04.8 – 04.13 Betaalde dienstverlening

Gemeente Leerdam

In 2008 heeft het Museumconsulentschap in samenwerking met een aantal experts de cultuurhistorische waardebeoordeling van de collectie van Museum 't Oude Raadhuis te Leerdam afgerond. Dit resulteerde in een advies aan de gemeente Leerdam tot opbouw van een Leerdamse collectie met een geheel eigen karakter. Dit advies is gepresenteerd in een raadsvergadering van de gemeente op 11 november 2008.

Stichting De Schiedamse Molens

Voor Stichting De Schiedamse Molens is de verzameling schilderijen, ambachtelijke gereedschappen, molenonderdelen en voorwerpen van verschillende aard op objectniveau ontsloten. Er werd een projectmedewerker aangesteld die de collectie onder leiding van één van de museumconsulenten ter plekke heeft geïnventariseerd.

Nulmetingen

Nulmetingen werden uitgevoerd in het *Museon* en het *Haags Historisch Museum* in het kader van een opdracht van de Gemeente Den Haag. Het Museumconsulentschap nam daarbij de taak van de Erfgoedinspectie over, de laatste was bereid als kwaliteitsbewaker te fungeren.

Haalbaarheids- en andere onderzoeken

Het Nationaal Brandweermuseum in Hellevoetsluis vroeg advies ten aanzien van het toekomstig beleid en de organisatiestructuur. Aan het Genootschap Oud Noordwijk werden aanbevelingen gedaan om de ontstane bestuurscrisis op te lossen. Ook werd advies gegeven ten aanzien van de organisatiestructuur.

De gemeente Maassluis vroeg advies betreffende de profilering en mogelijkheden voor verzelfstandiging van het gemeentemuseum.

Als onderdeel van dit onderzoek werden twee bijeenkomsten georganiseerd met als thema's verzelfstandiging en cultureel ondernemerschap en een Canon voor Maassluis. Het Museumplatform Hellevoetsluis vroeg advies betreffende de benodigde depotruimte en eisen met betrekking tot depotinrichting ten behoeve van de verschillende collectiebeherende instellingen van Hellevoetsluis. Medewerking werd verleend aan risicoanalyses voor MuseumgoudA en Historisch Museum Den Briel.

Netwerkaanpak veiligheidszorg

In 2008 heeft het MC het project Netwerkaanpak Veiligheidszorg in de regio's Rotterdam-Rijnmond en Haaglanden uitgevoerd. In totaal hebben 48 collectiebeherende instellingen deelgenomen en hebben 21 gemeenten een financiële bijdrage geleverd. Voor de eerstgenoemde regio's zijn netwerken opgericht. Het project loopt nog door tot maart 2009.

Schatkamers versterkt!

In 2008 is het project *Schatkamers versterkt!* van start gegaan. Doel van het project is bestaande ideeën en initiatieven op het gebied van samenwerking en afstemming tussen musea in projectvorm gestalte te geven. Voor twee musea in Zuid-Holland werd een marketingplan ontwikkeld dat als stappenplan kan dienen voor alle musea. Voor dit project is een klankbordgroep opgesteld, welke het project heeft voorzien van advies en richting.

Uitleen en verkoop van (museum)materialen

In 2008 werden de EGH-dataloggers en thermohygrografen niet uitgeleend, maar wel voor adviezen en opdrachten gebruikt. De lux- en UV-meters werden 5 keer geleend. De elektronische hygrometer werd één maal voor een week uitgeleend. Het nummersetje, om museumobjecten op een veilige manier te nummeren, werd aan vier museummedewerkers verkocht.

Ondersteuning Vereniging van Musea in Zuid-Holland

Voor het Erfgoedhuis is de band met een aantal partners uit het veld belangrijk. Eén daarvan is de Vereniging van Musea in Zuid-Holland. Voor de vereniging werden onder meer verzorgd: secretariaat, ondersteuning bestuur, voorlichting (elektronische Nieuwsbrief en website) en allerlei voorkomende uitvoerende werkzaamheden.

05.0 EGH/PROVINCIAAL HISTORISCH CENTRUM

05.0 Begroting 2008

Uitgaven	€ 497.800
Inkomsten	€ 497.800

05.1 Ontwikkeling van het PHC

Het PHC is verder ontwikkeld en ingebed in de organisatiestructuur van het EGH. Tevens manifesteerde het zich door externe activiteiten op cultuurhistorisch en erfgoedtoeristisch gebied, waardoor de bekendheid verder toenam. Alle activiteiten van het PHC werden afgestemd en besproken in de Programmaraad van het PHC, waarin het werkveld is vertegenwoordigd.

05.2 PHC als steunpunt voor archieven, historische verenigingen, gebieds-RHC's e.a.

In het verslagjaar werden 494 helpdeskondersteuning en 46 adviezen op maat verstrekt. Voor de RHC's werd o.m. een studiemiddag georganiseerd over de samenwerking en omgang met regiogemeenten. De ondersteuning van RHC's werd vooral gefocust op de verdere ontwikkeling van de gezamenlijke website www.geschiedenisvanzuidholland.nl, de 'etalage van de ZH'se archieven'. In het licht van dit onderwerp werd op 26 november in Schiedam een studiemiddag georganiseerd rond het gebruik van de open standaard 'EAD' (Encoded Archival Description) die het mogelijk maakt collectiebeschrijvingen (inter)nationaal uit te wisselen. Ter bevordering van de RHC-vorming werden financiële bijdragen verstrekt aan drie gemeenten (Teylingen, Alkemade en Hillegom) die hun historische archieven overdroegen aan een RHC. Het PHC nam als adviseur deel aan de bestuursbijeenkomsten van de Stichting Historisch Centrum Holland Rijnland; de activiteiten van deze stichting zijn in 2008 overgenomen door het Regionaal Archief Leiden, dat als RHC voor Leiden en de Duin- en Bollenstreek fungeert.

Samen met de ZHse musea werd op 10 december een studiedag georganiseerd over de mogelijkheden van Oral History.

Met ProBiblio werd op 6 maart een studiemiddag gehouden over Historische Informatiepunten (HIP's) in bibliotheken.

Het PHC nam actief deel aan regio-overleggen van historische verenigingen in de Krimpenerwaard, Westland, Alblasserwaard/Vijfheerenlanden, de Duin- en Bollenstreek en Rotterdam.

De Historische Vereniging Holland werd ondersteund bij uitgave van het Historisch Tijdschrift Holland en de organisatie van de *Hollanddag* en de *Hollandprijs*.

De Genealogische Vereniging 'Ons Voorgeslacht' werd ondersteund voor de Hollandse Genealogische Databank (HoGenDa).

Het PHC nam deel aan de organisatie van provinciale-, regionale- en lokale activiteiten rond de tv-serie 'Het verleden van Nederland'.

05.3 Voorlichting en informatie

Conform het Communicatieplan werden negen persberichten uitgebracht en (rond reizende exposities) ca. 38 als concept voor externe organisaties voorbereid. Dit leidde tot meer dan 500 artikelen of meldingen in uiteenlopende media (van vaktijdschriften tot huis-aan-huisbladen). Door medewerkers van het PHC is 6 keer informatie verstrekt op de regionale radio; op de regionale tv is het PHC 17 keer direct of indirect in beeld geweest.

PHC produceerde twee in (vak)tijdschriften gepubliceerde artikelen.

Er werden informatiefolders over het PHC en over beschikbare exposities gemaakt en verspreid.

Het PHC-deel van de EGH-website werd actueel gehouden en er zijn vier Nieuwsbrieven uitgebracht waarin actuele informatie aan ca. 1000 relaties werd verstrekt.

Bijzondere aandacht is besteed aan publiciteit rond het themajaar *Landgoederen en Buitenplaatsen* (o.m. een speciale folder, een digitale folder en cultuurtoeristische gidsen).

Het PHC produceerde of droeg actief bij aan de volgende publicaties: *Landgoederen en Buitenplaatsen* (cultuurtoeristische gidsen in twee talen: Nederlands en Engels), *Op zoek naar religieus erfgoed* en *Oral History: zegt het voort!* (3^e druk).

Voor studenten culturele wetenschappen van de Erasmus Universiteit en enkele historische verenigingen werden presentaties verzorgd.

Er werd een presentatie verzorgd bij een studiebijeenkomst over EAD-gebruik door universiteitsbibliotheken.

05.4 Geschiedenisbank Zuid-Holland

Het PHC verzorgde de coördinatie, het onderhoud, beheer, de redactie en webmastering van de *Geschiedenisbank ZH* – digitaal podium en databank van ZHse Historische Verenigingen. De GB werd actueel gehouden, verder uitgebreid en waar mogelijk afgestemd op andere sites, i.h.b.

www.geschiedenisvanzuidholland.nl. Sinds 2008 is er een beeldbank operationeel; zie

www.beeldbank.geschiedenisbank-zh.nl

Het aantal deelnemende verenigingen steeg van 95 naar 101, waarvan inmiddels 79 op de site te zien zijn. De GB werd in 2007 ca. 20.000 keer bezocht.

05.5 Geschiedenis van Zuid-Holland

De samen met Zuid-Hollandse archieven en het Nationaal Archief in 2007 ontwikkelde website/databank www.geschiedenisvanzuidholland.nl is het digitale podium voor het 'historische verhaal van ZH en de daarmee verbonden archiefcollecties' en tevens de 'digitale etalage' van de ZHse archieven. De site is in 2008 ca. 60.000 keer bezocht. In 2008 is de databank uitgebreid met inventarissen van Schiedam en Vlaardingen en de beeldbanken van Wassenaar en het Hoogheemraadschap van Rijnland. In totaal zijn nu 13 archieven doorzoekbaar.

Veel energie is gestoken in verdere afstemming door bevordering van EAD (open standaard die het mogelijk maakt inventarissen op de website te publiceren zonder tussenkomst van softwareleveranciers).

Op de site is veel aandacht geschonken aan het themajaar *Landgoederen en Buitenplaatsen*.

Voor studenten culturele wetenschappen van de Erasmus Universiteit en enkele historische verenigingen werden presentaties verzorgd.

Er werd een bijdrage geleverd aan (presentatie verzorgd bij) een studiebijeenkomst over EAD-gebruik door universiteitsbibliotheken.

05.6 Deskundigheidsbevordering professionals archieven en historische verenigingen.

De volgende cursussen werden door PHC verzorgd:

- *Fotoarchivering*
- *Beheer en behoud van archieven en documentaire collecties*
- *Omgaan met digitale fotocollecties*
- *Fondsenwerving en sponsoring*
- *Paleografie*
- *Oral history*
- *Webbouwcursus*

De cursussen werden door 79 deelnemers gevolgd.

Naast de cursussen werden vier studie- / informatiebijeenkomsten georganiseerd:

- over open source / EAD-gebruik; *Zuid-Hollandse collecties digitaal* (bezoekers ca. 80)
- over oral history (80)
- over Historische Informatiepunten in Bibliotheken (96)
- over RHC's en hun werkgebied (13)

05.7 Archievensteunpunten in Basisbibliotheken

Er werden door verschillende partijen, waaronder Pro Biblio voorbereidingen getroffen voor het inrichten op 4 plaatsen van 'Historische Informatiepunten'. In Waddinxveen kwam een HIP tot stand. Het PHC was hierbij betrokken.

Samen met pro Biblio werd in opdracht van de PZH het project 'Historie in de Bibliotheek' voorbereid.

05.8 Projecten

Het PHC heeft oral-history lesmateriaal en trainingen verzorgd voor deelnemers aan onderdeel *Getuigen Verhalen* van het door het Ministerie van VWS geïnitieerde project *Erfgoed van de Oorlog*.

Zuid-Hollandse Collecties Digitaal

Het PHC ondersteunde dit in 2007 gestarte project, gesubsidieerd door Senter Novem, en geïnitieerd door Gemeentearchief Schiedam (projectleider), Stadsarchief Vlaardingen, DiEP, Erfgoed Delft en Streekarchief Goeree-Overflakkee. Het project wil vooral het gebruik van de open standaard EAD bevorderen. Het project werd afgesloten met een studiebijeenkomst in Schiedam en waarbij ook een Digitale Handleiding voor het gebruik van EAD werd gepresenteerd.

Landgoederen en Buitenplaatsen

'Landgoederen en Buitenplaatsen' was het onderwerp van het provinciale themajaar. Het PHC heeft aan de invulling hiervan bijgedragen door een reizende expositie, een folder (papier en digitaal), speciale aandacht hiervoor op www.geschiednisvanzuidholland.nl, cultuurtoeristische boekjes in twee talen (gepresenteerd tijdens de opening van Keukenhof), digitalisering van archiefmateriaal (m.b.t. Kasteel Duivenvoorde), de inrichting van een bibliobus (samen met ProBiblio).

De Zuid-Hollandse Canon

Het PHC heeft, samen met diverse anderen, een Zuid-Hollandse Canon ontwikkeld. Deze is nog steeds in 'beweging', d.w.z. dat de discussie erover nog gaande is. De Canon is geplaatst op de website www.geschiedenisvanzuidholland.nl.

05.9 Tentoonstellingsdienst

In 2008 werden de hieronder genoemde exposities getoond op 38 plekken in de provincie waar veel publiek komt, i.h.b. gemeentehuizen, bibliotheken en bezoekerscentra:

- *Gebouwd Hollands Erfgoed* (over monumentenzorg in ZH)
- *Romeinen in Zuid-Holland* (over archeologie in ZH)
- *Holland ze zeggen* (over de geschiedenis van de Hollanden)
- *Zuid-Hollanders en het Water*
- *Molens in Zuid-Holland*
- *Landgoederen en Buitenplaatsen in Zuid-Holland* (nieuw t.g.v. het themajaar)

Bij de meeste exposities zijn folders en posters beschikbaar; bij *Romeinen in ZH* en *Molens in ZH* zijn vragenlijsten voor jonge bezoekers (niveau voortgezet onderwijs) beschikbaar. Het PHC ondersteunde openingen door conceptpersberichten, publiciteit e.d. Ten behoeve van opslag van tentoonstellingsmateriaal en het vervoer zijn een depot en een bestelbus beschikbaar.

05.10 Betaalde dienstverlening

Het Verleden van Nederland

PHC heeft bijgedragen aan de provinciale invulling van het project rond de tv-serie *Het Verleden van Nederland*. Dit gebeurde o.m. door medewerking aan de scholierenquiz *Steekspel* (Uitgezonden door de 2 Zuid-Hollandse regionale omroepen); een *Canondebat* van burgemeesters (in Pulchri / Den Haag); De organisatie van een geschiedenisquiz voor historische verenigingen; medewerking aan de *Hollanddag* (tijdens de Leidse Geschiedenisdag) en ondersteuning door pr en voorlichting aan tal van lokale initiatieven.

Kring van Zuid-Hollandse Archivarissen

Voor de Kring van Zuid-Hollandse Archivarissen verzorgde het PHC secretariaat en ondersteuning; in 2008 kwamen het bestuur en de plenaire Kring elk drie keer bijeen.

06.0 EGH/ERFGOEDEDUCATIE

06.0 Begroting 2008

Uitgaven	€ 136.000
Inkomsten	€ 133.100

06.1 Afdeling Erfgoededucatie

Ook in 2008 zijn de medewerkers weer zoveel mogelijk het veld ingegaan. Zij gingen op bezoek bij basis- en voortgezet onderwijs scholen in het belang van de versterking van de erfgoededucatie. In vele gevallen op uitnodiging van de school, maar ook op eigen initiatief ten behoeve van de werving van scholen. Dit gold evenzeer voor de erfgoedinstellingen. Naast diverse brochures met algemene informatie over de diensten van de afdeling, bleek het persoonlijke contact op de werkvloer zowel voor school als instelling steeds weer het meest effectief.

06.2 Ondersteuning van scholen en erfgoedinstellingen

De telefoon stond niet vaak stil op de afdeling. De projectmedewerkers Erfgoedspoor waren mobiel - en daarmee alle werkdagen - bereikbaar. De bureaumedewerkers verzorgden de helpdesk en regelmatig als vervolg daarop een wat langer adviesgesprek. De afdeling bracht in totaal 128 adviezen uit. Sommige hiervan mondden uit in opdrachten.

06.3 Meerjarig traject erfgoededucatie 'Erfgoedspoor'.

Ook in 2008 kon de afdeling weer nieuwe deelnemers aan Erfgoedspoor verwelkomen. Deze formule wordt meer en meer een vertrouwd begrip. Steeds vaker vragen scholen, erfgoedinstellingen en/of gemeenten om 'ook een Erfgoedspoor'. Dit betekent dat de projectmedewerkers Erfgoedspoor minder hoeven in te zetten op werving: de nieuwe deelnemers dienen zich zelf aan. In toenemende mate zijn gemeenten bereid de leerlingenbijdrage voor hun rekening nemen, waardoor alle lokale scholen kunnen meedoen.

Het *Handboek Erfgoedspoor* werd in 2008 uitgebracht en door de deelnemers aan Erfgoedspoor - scholen en instellingen - zeer positief ontvangen. Het Handboek bevat alle benodigde formulieren en vertelt op een beknopte wijze waar zowel de school als de instelling aan gehouden is. Daarnaast is het een effectief middel in de werving: nieuwe deelnemers zien een tastbare uiting van Erfgoedspoor. De productbegeleider heeft een 14-tal erfgoedinstellingen intensief begeleid bij de ontwikkeling van hun project voor de leerlingen. De evaluaties, volgend op de schoolbezoeken, maakten duidelijk dat de overgrote meerderheid van de scholen tevreden was over het aanbod van de instellingen. De afdeling gaf aan Bureau Letty Ranshuysen de opdracht een kleinschalig onderzoek te doen naar de ontvangst van het concept Erfgoedspoor in het werkveld. Hierbij stond ook een aantal vervolgvragen centraal: wat ontbreekt nog aan Erfgoedspoor en hoe kunnen verbeterlagen behalen? In april kwam het rapport uit en werd het aan PZH aangeboden.

De afdeling anticipeerde op een vervolgtraject voor Erfgoedspoor vanaf 2009 door een pilot in Schoonhoven te organiseren rondom de Canon van Nederland.

06.4 Samenwerking Cultuureducatie PO/VO Zuid-Holland (met Kunstgebouw, Pro Biblio en PZH)

Samen met Pro Biblio en Kunstgebouw heeft EGH aan een 25-tal scholen een eenmalige bijdrage mogen verstrekken in opdracht van de Provincie Zuid-Holland. Met dit bedrag kon een erfgoed-, media- of kunstproject door deze scholen zélf ontwikkeld worden. Medewerkers van KGB/EGH/PB hebben de scholen hierbij geadviseerd. KGB sloot hierop aan met het project *De Ontdekking*, waarbij scholen hun culturele omgeving in kaart brachten.

PZH verzocht EGH om de *Dag van de Cultuureducatie* te organiseren. Daarbij kwam een verzoek van Erfgoed Nederland om de zogenaamde *Canonkaravaan* in Zuid-Holland te laten neerstrijken.

Beide items zijn gecombineerd tot de Dag van de Canon, op 25 juni op Landgoed Keukenhof te Lisse. De dag was een succes, er waren 130 deelnemers.

Belangrijk zijn verder de gezamenlijk georganiseerde ICC-cursussen op diverse locaties.

Ten slotte ontwikkelden de drie organisaties ieder een project rondom het thema Landgoederen. De drie projecten werden gebundeld aangeboden aan het onderwijs op de eerdergenoemde Canondag.

De afdeling begeleidde ook in 2008 weer de Cultuurbemiddelaars van de diverse regio's in Zuid-Holland. Deze werkten aan diverse erfgoedprojecten die alle met provinciaal activiteitengeld worden ontwikkeld. De Cultuurbemiddelaars zorgen voor afzet van deze nieuwe erfgoedprojecten bij de VO-scholen in hun regio. In november vond voor de 2^e maal de manifestatie *Culted* plaats.

06.5 Voorlichting, informatie en bemiddeling

Vier keer per jaar werd een digitale Nieuwsbrief naar zowel het basis- als het voortgezet onderwijs gezonden. De Erfgoedspoorbrochure is naar veel geïnteresseerde scholen, instellingen en gemeenten toegestuurd. De website www.erfgoedspoor.nl werd stevig bijgewerkt.

06.6 Deskundigheidsbevordering van leerkrachten en medewerkers erfgoedinstellingen

Cursus 'Met leerlingen aan de slag' gegeven door extern docent Karin Kievit.

Deze cursus had zeven deelnemers, allen afkomstig van erfgoedinstellingen en universitair geschoold. De cursus werd unaniem als goed beoordeeld. Vrijwel alle cursisten gaven aan in de toekomst opnieuw informatie over erfgoededucatie van het Erfgoedhuis te verwachten.

06.7 Ontwikkeling en productie onderwijsmaterialen en –projecten, exposities

In opdracht van twee bibliotheken werd gewerkt aan het project *Lang Geleden*, een serie verhalen over monumenten voor het basisonderwijs. In opdracht van drie PCE's werd de eerste aanzet gedaan voor een project voor VO-leerlingen over de Oude Hollandse Waterlinie.

Samen met een extern bureau werkte de afdeling aan het project Varend Erfgoed. In vijf gemeenten werden projecten opgezet rondom schepen uit het begin van de 20^e eeuw. Hiertoe werden erfgoedinstellingen en/of vrijwilligersorganisaties gezocht die de verantwoordelijkheid voor dit project willen overnemen en scholen in de komende jaren zullen ontvangen op genoemde schepen. De overdracht is in alle vijf gemeenten geslaagd.

In opdracht van de gemeente Oegstgeest werkte de afdeling aan de implementatie van de *Canon van Oegstgeest*. Er werden drie onderwerpen uit de betreffende publicatie geselecteerd en voorzien van een lesbrief waarbij het archief, de Vereniging Oud Oegstgeest en de bibliotheek een structurele rol kregen. Op feestelijke wijze werd door de wethouder het eindproduct uitgereikt aan de leerkrachten van de basisscholen van Oegstgeest.

Living History is een bekend begrip maar komt als zodanig nog niet in het reguliere geschiedenisonderwijs voor. Daarom zette de afdeling een pilot op om te onderzoeken of hier een bruikbare formule voor is te ontwikkelen. Een belangrijke historische figuur uit de Canon van Nederland werd hiervoor uitgekozen: Willem van Oranje. Kostuum, monoloog, acteurs, regisseur en boekingsprocedure werden ontwikkeld. *Willem* heeft in 2008 diverse keren met succes proefgedraaid. De Tentoonstellingsdienst neemt door de afdeling geproduceerde tentoonstellingen op en verzorgt het vervoer in de provincie naar de scholen. Het ging in 2008 om *Romeins Zuid-Holland*, *Gebouwd Hollands Erfgoed*, *De Vitrine*, de archeologieleskisten *Wat een Vondst!* en de *Monumentenkist*.

06.8 Erfgoededucatie in de Brede School

In het najaar werd het onderzoek gestart naar de mogelijkheid van maatschappelijke stages in de erfgoedsector. De Brede School – met daarin de maatschappelijke stage als een belangrijk item - is voor de erfgoedinstellingen nog een vrij nieuw terrein. De afdeling startte met de plaatsing van leerlingen van vier VMBO-scholen op een 12-tal erfgoedinstellingen.

07.0 RESULTATEN EN KENGETALLEN

Monumentenwacht				
Abonnementen	2008		2007	
rendabel*	1922	66%	1847	67%
onrendabel*	1011	34%	923	33%
Totaal	2933	100%	2770	100%
Inspecties/ rapportages	aantal inspecties	gem. aantal uren	aantal inspecties	gem. aantal uren
rendabel*	568	5,6	683	5,1
onrendabel*	649	9,5	671	10,3

	<i>Aantal abonnementen</i>	<i>Aantal inspecties</i>
RM	1860	875
GM	671	208
PM	3	1
BP en overig	404	133
Totaal	2938	1217

	<i>Aantal abonnementen</i>	<i>Aantal inspecties</i>
Woonhuizen/ boerderijen	1862	555
Overig	1071	662
Totaal	2933	1217

Meerjarenonderhoudsbegrotingen	<i>Aantal</i>
Rijksgebouwendienst	17
Bisdom Rotterdam	45
NRF quick scan	3
Totaal	65

Provinciaal Steunpunt Monumentenzorg en Archeologie		
	2008	2007
Advies op maat		
Gemeenten	194	117
Overige overheden	86	nvt
Particulier initiatief	142	37
Bedrijven	53	nvt
Particulieren	9	nvt
Overigen	nvt	51
Informatie en digitalisering		
Informatiebijeenkomsten	5	
Digitale planner	nvt	0
Bouwplanoverleg	nvt	6
Deskundigheidsbevordering		
Cursussen	4	nvt
Projecten en opdrachten		
Culturele planologie	2	1
Tentoonstelling	nvt	0
Hergebruik	1	0
Gemeenten	5	4

Provinciaal Steunpunt Monumentenzorg en Archeologie		
	2008	2007
Projecten en opdrachten		
Overigen	1	1
Onderzoek/ ruimtelijke mon.zorg	1	1
Sectoraal erfgoed/voorbereiding	nvt	1

Museumconsulentschap		
	2008	2007
Advies op maat		
Helpdeskadviezen	86	90
Geregistreerde musea	60	59
Herijkte musea	2	4
Voorlopig geregistreerde musea		0
In-companyadvies (werkbezoek)	28	41
Projecten en opdrachten		
Nulmetingen voor collecties musea	2	3
Haalbaarheidsonderzoek	5	3
Verkoop / verhuur		
Meetapparatuur uitlenen	6	13
Nummersetje	4	5
Syllabi bij cursussen, losse verkoop	2	3

Provinciaal Historisch Centrum		
	2008	2007
Advies op maat/ondersteuning		
Grote adviezen	51	4
Helpdesk: archieven en andere instellingen	403	29
Helpdesk: historische verenigingen	91	58
Kring ZHse Archivarissen	3	4
Kring-bestuur	3	3
Overleg ZHse Hist. Verenigingen	1	2
Informatie en digitalisering		
PHC websites	2	2
Tentoonstelling	38	36
Publicaties	15	11
Projecten en opdrachten		
RHC vorming	5	4
Conservering	2	1
Geschiedenis	6	4

Deskundigheidsbevordering		
	2008	2007
Aantal deelnemers	232	242
Aantal cursussen	24	20
Afgelast	5	3
Doorgegaan	19	17
Bezettingspercentage	68%	71%

Erfgoededucatie		
	2008	2007
Advies op maat	23	
Leerlingen	BO: 2049 VO: 521	BO: 4393 VO: 950
Scholen	BO: 43 VO: 8	176 scholen BO 21 scholen VO
<i>Erfgoedspoor</i>	98 9948 8 2809	54 scholen BO 5203 leerlingen 5 scholen VO 2140 leerlingen
Projecten en opdrachten		
Opdrachten	6	11
Lesprojecten BO	2	3
Lesprojecten VO	-	3
Nieuwe onderwijsproducten	-	1 BO 1 VO

Personeel		
	2008	2007
aantal medewerkers	39	38
aantal FTE	32,86	33.14
mutatie FTE	- 0,28	+1.83
man/vrouw	20/19	19/19

Goedgekeurd en vastgesteld door bestuur Erfgoedhuis op 8 april 2009